

Obiecujące praktyki w zakresie stosowania Karty przez krajowe instytucje ochrony praw człowieka.

Analityczny przegląd praktyk w zakresie stosowania Karty Praw Podstawowych UE przez Rzecznika Praw Obywatelskich (Polska).

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich (Polska)

35 LAT
**RZECZNIK PRAW
OBYWATELSKICH**
1988 – 2023

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

Norway grants

Streszczenie

Niniejszy dokument stanowi przegląd najlepszych praktyk w zakresie stosowania Karty Praw Podstawowych UE przez Rzecznika Praw Obywatelskich (RPO), który jest centralnym konstytucyjnym organem do spraw ochrony praw człowieka w Polsce. Wyboru praktyk dokonano z myślą o przedstawieniu najbardziej ugruntowanych rodzajów zastosowania Karty, a także tych najbardziej obiecujących pod względem nowych sposobów stosowania prawa UE i wykorzystania otoczenia instytucjonalnego UE, które mogą stanowić punkt odniesienia dla oceny krajowych środków podejmowanych w odniesieniu do praw podstawowych. Przywołane przykłady odzwierciedlają kompetencje Rzecznika określone w przepisach prawa i obejmują typowe działania krajowej instytucji ochrony praw człowieka, takie jak sprawozdawczość i monitorowanie przestrzegania praw podstawowych, jak również interwencje podejmowane podczas postępowań administracyjnych i sądowych na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

Opracowali: Marta Sznajder i Cezary Węgliński
redakcja: Mirosław Wróblewski

Spis treści

Streszczenie	2
Wstęp	5
Przegląd przypadków zastosowania Karty przez Rzecznika Praw Obywatelskich	6
Typologia działań Rzecznika Praw Obywatelskich	6
Przegląd analityczny wybranych praktyk (wartość dodana Karty)	7
Wartość dodana Karty wynikająca z jej treści	7
Autorytet Karty i TSUE	9
Umocowanie instytucjonalne Karty	9
Wnioski	11
Konkretne przykłady obiecujących praktyk w zakresie stosowania Karty przez Rzecznika Praw Obywatelskich	12
1. Rozpatrywanie skarg i spory sądowe	12
1.1. Prawa osób tymczasowo aresztowanych w podmiotach leczniczych	12
1.2. Ustalenie zdolności do pracy dla potrzeb przyznania renty socjalnej (niezdolność do pracy wynikająca z przyczyn innych niż medyczne)	13
1.3. Świadczenie pielęgnacyjne dla opiekunów osób niepełnosprawnych	14
1.4. Reforma sądownictwa z 2018 r. (praworządność i niezawisłość sądów)	15
1.5. Dyskryminacja w miejscu pracy ze względu na tożsamość płciową (sprawa umundurowania)	16
1.6. Uchwały władz lokalnych i regionalnych w sprawie „stref wolnych od LGBT”	17
1.7. Obowiązek składania przez sędziów i prokuratorów oświadczeń o członkostwie w stowarzyszeniach (niezawisłość sędziowska)	18
1.8. Odmowa transkrypcji aktu urodzenia stwierdzającego rodzicielstwo pary osób tej samej płci	20
1.9. Zawracanie migrantów przybywających z terytorium Białorusi do granicy państwowej (wydalenia zbiorowe)	21

1.10.	Zawracanie migrantów przybywających z terytorium Białorusi do granicy państwowej (indywidualna ocena warunków ochrony międzynarodowej).....	22
1.11.	Wynajem lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy w Krakowie	23
2.	Funkcje doradcze (w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna).....	24
2.1.	Plan urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Białowieża (dopuszczalność kontroli sądowej).....	24
2.2.	Zmiana wieku emerytalnego sędziów Sądu Najwyższego (2018).....	25
2.3.	Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji (zakaz dyskryminujących treści nawołujących do nienawiści lub przemocy).....	26
2.4.	Prawa wyborcze dla osób ubezwłasnowolnionych (dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność psychiczną i intelektualną).....	27
3.	Monitorowanie i sprawozdawczość w zakresie praw człowieka, edukacja i podnoszenie świadomości.....	28
3.1.	Raport na temat sytuacji prawnej osób LGBT w Polsce.....	28
3.2.	Traktowanie osób transseksualnych w zakładach karnych	29

Wstęp

Celem niniejszej analizy jest przedstawienie najbardziej obiecujących praktyk w dziedzinie stosowania Karty przez Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce. Zgodnie z przyjętą metodyką kategoria ta obejmuje zarówno stosowanie Karty w pracy rzecznika do najbardziej typowych i najczęściej spotykanych celów, jak i pojedyncze sprawy indywidualne wskazujące na nowy potencjał prawa UE w zakresie ochrony praw podstawowych oraz prawa UE jako takiego, który można wykorzystać jako podstawę alternatywnej lub dodatkowej ścieżki skutecznej ochrony praw człowieka. Te jednostkowe przykłady są szczególnie interesujące z punktu widzenia analizy wartości dodanej stosowania Karty na poziomie krajowym. Niektóre z nich ze względu na swoją wyjątkowość są obecnie trudne do oceny i jednoznacznego wskazania jako godne polecenia obiecujące praktyki, ponieważ kontekst ich stosowania może ulec zmianie w przyszłości.

Większość podanych tu przykładów odnosi się do bezpośredniego lub pośredniego udziału rzecznika w postępowaniach sądowych, a w szczególności w postępowaniach przed polskimi sądami najwyższego szczebla (Sądem Najwyższym, Naczelnym Sądem Administracyjnym, Trybunałem Konstytucyjnym) i sądami prawa międzynarodowego (Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i Trybunałem Sprawiedliwości UE), które przyczyniają się do ochrony praw człowieka dzięki wiążącej mocy prawnej ich wyroków i szerszemu, ogólnemu oddziaływaniu *erga omnes* na sądownictwo krajowe. W niniejszym sprawozdaniu przedstawiono przegląd wybranych spraw wraz z krótkim, analitycznym opisem zidentyfikowanych prawidłowości i możliwości wynikających ze stosowania Karty przez Rzecznika Praw Obywatelskich na szczeblu krajowym. Należy tu nadmienić, że sprawozdanie nie uwzględnia niektórych spraw, które zostały przedstawione Agencji Praw Podstawowych UE już wcześniej i które są dostępne na jej stronie internetowej. W szczególności chodzi tu o sprawy ujęte w bazie danych orzecznictwa dotyczącego Karty¹ lub w odrębnych opracowaniach Agencji Praw Podstawowych UE i innych instytucji UE².

¹ <https://fra.europa.eu/en/case-law-database>

² [European e-Justice Portal - Member States' best practices on the Charter](#); [FRA analysis of the European Commission's stakeholder consultation in 2020 given that one of the four groups was NHRIs](#); opracowanie FRA [The EU Charter of Fundamental Rights on its 10th anniversary: views of civil society and national human rights institutions](#) opracowanie ENNHRI [Implementation of the EU Charter of Fundamental Rights. Activities of National Human Rights Institutions](#); Charterclick

Przegląd przypadków zastosowania Karty przez Rzecznika Praw Obywatelskich

Typologia działań Rzecznika Praw Obywatelskich

Rzecznik Praw Obywatelskich stosuje Kartę w ramach swoich kompetencji przewidzianych w prawie polskim, określonych w art. 13-17 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich³. Uprawnienia rzecznika, który jest centralnym konstytucyjnym organem do spraw ochrony praw człowieka w Polsce pozwalają mu uczestniczyć w postępowaniach administracyjnych, cywilnych i sądowych korzystając z kompetencji równorzędnych uprawnieniom prokuratury. Obejmują one między innymi prawo do wszczynania postępowań administracyjnych i sądowych, a od 2018 r. także instrument skargi nadzwyczajnej do Sądu Najwyższego, umożliwiającą sądową kontrolę prawomocnych wyroków sądowych w sprawach cywilnych i karnych dotyczących naruszenia praw człowieka i obywatela. Rzecznik może również wszcząć kontrolę konstytucyjności przed Trybunałem Konstytucyjnym oraz przyłączać się do postępowań wszczętych przez inne podmioty, w tym do skarg konstytucyjnych obywateli. Rzecznik brał również aktywny udział w postępowaniach przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka i Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej, przedstawiając swoje opinie *amicus curiae* w sprawach dotyczących praw człowieka. Wszelkie przyznane rzecznikowi kompetencje są ściśle związane z celem ochrony praw człowieka. W praktyce standardami najczęściej stosowanymi przez rzecznika są prawa podstawowe skodyfikowane w Konstytucji RP, Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej; brak jest jednak ograniczeń co do ochrony praw wynikających z innych aktów normatywnych (np. innych międzynarodowych konwencji dotyczących praw człowieka).

Zakres uprawnień rzecznika jest ograniczony do kontroli „organów, organizacji i instytucji, obowiązanych do przestrzegania i realizacji tych wolności i praw, a także zasad współżycia i sprawiedliwości społecznej” (art. 1 ust. 3 ustawy). Definicja ta obejmuje organy państwowe i samorządowe, a także „organy organizacji spółdzielczych, społecznych, zawodowych i społeczno-zawodowych oraz organy jednostek organizacyjnych posiadających osobowość prawną”, przy czym rzecznik nie może kontrolować podmiotów prywatnych, jeżeli nie wykonują one zadań publicznych. W zakresie umocowania rzecznika zawarte są kompetencje dotyczące sądów, ale mają tu zastosowanie pewne ograniczenia, chroniące niezależność sądownictwa. Rzecznik może występować z własnej inicjatywy (z urzędu), jeżeli poweźmie wiadomość wskazującą na naruszenie wolności lub praw czło-

³ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/ustawa-o-rzeczniku-praw-obywatelskich>

wieka lub obywatela (art. 8 ust. 1 ustawy). Rzecznik może zwrócić się o zbadanie sprawy do właściwego organu policji lub prokuratury; może również badać akta prokuratorskie i sądowe. Rzecznik może także podejmować interwencje w formie zaleceń, w tym wystąpień ogólnych kierowanych do wszystkich przedstawicieli państwa, w tym przedstawicieli wysokiego szczebla, jeżeli dojdzie do wniosku, że przyczyną naruszeń są wadliwe regulacje lub błędna interpretacja prawa oraz że mają one charakter systemowy.

Rzecznik Praw Obywatelskich jest zatem aktywnym uczestnikiem w różnych postępowaniach sądowych, ale realizuje również inne „miękkie” działania mające na celu zapewnienie zgodności z prawami podstawowymi, takie jak działalność doradcza, w tym proponowanie projektów aktów prawnych i udział w publicznych konsultacjach legislacyjnych, zachęcanie do ratyfikacji i wdrażania międzynarodowych standardów, monitorowanie i sprawozdawczość, a także niektóre działania edukacyjne, promocyjne i badawcze⁴. Zgodnie z przyjętą metodologią, przykłady przedstawione poniżej zostały sklasyfikowane odpowiednio jako następujące rodzaje działalności: **rozpatrywanie skarg i spory sądowe, funkcje doradcze (w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna), monitorowanie praw człowieka, sprawozdawczość, edukacja w zakresie praw człowieka, podnoszenie świadomości.**

Przegląd analityczny wybranych praktyk (wartość dodana Karty)

Jak już wspomniano we wstępie, niniejsze opracowanie ma na celu zarówno przedstawienie pewnych już ustalonych i często stosowanych praktyk stosowania postanowień Karty, jak i zidentyfikowanie nowego potencjału praw podstawowych UE, w tym Karty, w oparciu o analizę niektórych indywidualnych przypadków. Obie kategorie obejmują sprawy, w których Karta odegrała dodatkową, samodzielną rolę jako podstawa prawna dla alternatywnej kontroli praw podstawowych, a tym samym miała wymierną wartość dodaną w porównaniu z innymi instrumentami prawnymi będącymi w dyspozycji krajowych instytucji praw człowieka. Taka **wartość dodana** może niewątpliwie wynikać z **treści Karty** jako takiej, z jej **autorytetu** związanego ze stanowiskiem TSUE i wreszcie z jej **otoczenia instytucjonalnego**, zwłaszcza ze względu na nadrzędność i autonomię prawa europejskiego, które coraz częściej jest stosowane jako alternatywny środek ochrony praw podstawowych.

Wartość dodana Karty wynikająca z jej treści

Wiele z analizowanych przypadków pokazuje, że wartość dodana Karty może wynikać z prostego faktu, że Karta jest jednym z najnowszych instrumentów ochrony praw człowieka w porównaniu z innymi aktami kodyfikującymi takie prawa i wolności. Niektórym prawom i wolnościom zapisanym w karcie towarzyszą **bardziej precyzyjne definicje**, które w wielu przypadkach stanowią solidniejszą podstawę prawną dla kontroli praw podstawowych. Jest to szczególnie widoczne na przykład w przypadku naruszeń zasady równości: zasada braku dyskryminacji określona w karcie zawiera szerszy i bar-

⁴ Szczegółowy opis kompetencji Rzecznika Praw Obywatelskich można znaleźć w następujących dokumentach: “Rola krajowych organów zajmujących się prawami człowieka w zapewnieniu zgodności funduszy UE z prawami podstawowymi (sprawozdanie bazowe nr 1)”, s. 11-13 oraz “Mapa krajowych struktur ochrony praw człowieka (rozdział dotyczący Polski)”, pp. 14-17

dziej szczegółowy katalog wyraźnie wymienionych przyczyn dyskryminacji. Ma to szczególne znaczenie w przypadku dużych, ale niejasno zdefiniowanych mniejszości (osoby szczególnie wrażliwe), a także niewielkich mniejszości, które są często pomijane przez ustawodawstwo (osoby transpłciowe).

Por. sprawy opisane w Załączniku:

- 1.1 *Prawa osób tymczasowo aresztowanych w podmiotach leczniczych*
- 1.2 *Ustalenie zdolności do pracy dla potrzeb przyznania renty socjalnej*
- 1.3 *Świadczenie pielęgnacyjne dla opiekunów dzieci niepełnosprawnych;*
- 1.5 *Dyskryminacja w miejscu pracy ze względu na tożsamość płciową (sprawa dotycząca umundurowania)*
- 2.3 *Nowelizacja krajowej ustawy o radiofonii i telewizji (zakaz dyskryminujących treści nawołujących do nienawiści lub przemocy)*
- 3.2 *Traktowanie osób transpłciowych w izolacji penitencjarnej*

Wartość dodana wynikająca z konkretyzacji danego prawa lub wolności w karcie obejmuje również jej ewentualne **powiązanie z odnośnym aktem prawa wtórnego UE** wymieniającym szczególne prawa i mechanizmy, które uzupełniają ogólne prawo lub wolność zawarte w karcie. Dotyczy to w szczególności przypadków dyskryminacji, naruszeń ochrony danych lub migracji.

Zob. sprawy:

- 1.9 *Zawracanie migrantów przybywających z terytorium Białorusi do granicy państwowej (wydalenia zbiorowe);*
- 1.10 *Zawracanie migrantów przybywających z terytorium Białorusi do granicy państwowej (indywidualna ocena warunków ochrony międzynarodowej);*

W niektórych przypadkach powołanie się na Kartę, w szczególności w przypadkach, w których Karta przewiduje nowe prawa, miało decydujący wpływ na ostateczny wynik. W takich przypadkach zapisy Karty były pomocne, ponieważ przewidywały szereg wyraźnie wymienionych praw, które w prawie krajowym występują jedynie w formie konstytucyjnego celu lub dyrektywy, bez formalnego uznania ich za prawa jednostki. W ten sposób odwołanie się do Karty oszczędza wysiłku związanego z przekonywaniem władz państwowych do opracowania zaawansowanej interpretacji prawnej innych, bardziej ogólnych norm konstytucyjnych w celu realizacji praw danej osoby.

Zob. sprawa

- 1.11. *Wynajem lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy w Krakowie*

Autorytet Karty i TSUE

Wartość dodana Karty na poziomie krajowym może wynikać również z autorytetu tego aktu jako części prawa pierwotnego Unii Europejskiej, równego traktatom UE, a także z silnej pozycji TSUE, który dokonuje wykładni Karty. TSUE jest sądem najwyższego szczebla w Unii Europejskiej, którego wyroki są wiążące dla wszystkich państw członkowskich. W niektórych z analizowanych spraw wyraźnie widać, że władze państwowe, początkowo niechętnie wdrożeniu niektórych zaleceń krajowej instytucji ochrony praw człowieka (ang.: National Human Rights Institution – NHRI), poczuły się do tego zobowiązane gdy zalecenia te zostały potwierdzone (w tej samej lub podobnej sprawie) przez wyrok TSUE. Obecnie mechanizm ten jest wykorzystywany przez NHRI i sądy krajowe w sprawach dotyczących np. kwestii praworządności, poprzez odwoływanie się do ustalonego i rozwiniętego orzecznictwa w tym zakresie. Dotyczy to zarówno sporów sądowych, jak i działań doradczych.

Zob. sprawy

- 1.4 *Reforma sądownictwa z 2018 r. (praworządność i niezawisłość sądów)*
- 2.1 *Plan urzędzenia lasu dla Nadleśnictwa Białowieża (dopuszczalność kontroli sądowej);*

Jeśli chodzi o stosowanie Karty jako podstawy do formułowania argumentów, warto zauważyć, że władztwo orzecznictwa TSUE może rozciągać się również na wyroki nie dotyczące bezpośrednio danego kraju. W jednej z analizowanych spraw zastosowanie Karty obejmowało odwołanie do już istniejącego, opartego na karcie wyroku, wydanego w podobnych okolicznościach faktycznych, ale odnoszącego się do innego państwa.

Zob. sprawa

- 2.2 *Zmiana wieku emerytalnego sędziów Sądu Najwyższego*

Umocowanie instytucjonalne Karty

Karta może również wносить znaczącą wartość dodaną ze względu na jej umocowanie instytucjonalne, tj. jej pozycję w hierarchii norm prawnych UE samą w sobie, ale także ze względu na ogólną strukturę relacji pomiędzy prawem UE a krajowym porządkiem prawnym. W wielu przypadkach prawo UE i Karta mogą mieć pierwszeństwo przed prawem krajowym i wpływać na wynik analizy prawnej znacznie skuteczniej niż konstytucje krajowe. Wynika to z różnic pomiędzy warunkami kontroli konstytucyjności a warunkami kontroli zgodności z prawem UE przez sędziów i organy administracji krajowej. Należy przy tym zauważyć, że prawo UE pozwala na szerszą i skuteczniejszą kontrolę środków krajowych, mając na uwadze możliwość ograniczenia kontroli konstytucyjności przez sędziów powszechnych i administracyjnych na mocy prawa krajowego. Kontrola zgodności z prawem UE może być uruchamiana i wykonywana łatwiej, zgodnie z zasadami pierwszeństwa, skutku bezpośredniego i *effet utile*, które w połączeniu mogą pozwolić sędziemu lub odpowied-

niemu organowi na wykonanie kontroli zgodności z prawem UE również w przypadkach, gdy taka możliwość nie została wyraźnie przewidziana w ustawodawstwie krajowym.

W tym kontekście, biorąc pod uwagę niedawne wydarzenia związane z praworządnością i wymiarem sprawiedliwości w Polsce, wartość Karty jako instrumentu dodatkowej kontroli przestrzegania praw podstawowych była niebagatelna. Od momentu wydania wyroku TSUE w sprawie portugalskich sędziów⁵ stało się jasne, że zasada skutecznej ochrony prawnej (sądowej) musi być zapewniona przez państwa członkowskie. W konsekwencji szereg zagadnień weszło w zakres stosowania prawa UE, podlegając tym samym europejskim standardom ochrony praw podstawowych zapisanym w karcie. Jako kwestie podlegające prawu UE, zostały one również przekazane przez sądy krajowe do TSUE i odpowiednio zbadane.

Okazało się to szczególnie pomocne w przypadkach, w których standardy ochrony praw podstawowych na poziomie krajowym zostały osłabione z powodu niedociągnięć w zakresie kontroli przestrzegania praw człowieka przez właściwe instytucje (na przykład kontrola konstytucyjności lub inne kontrole przeprowadzane przez krajowe instytucje nadzoru zajmujące się prawami człowieka). W związku z tym prawo UE, a w szczególności procedura pytań prejudycjalnych, stało się realnym, równoległym instrumentem kontroli przestrzegania praw podstawowych.

Zob. sprawy:

- 1.4 *Reforma sądownictwa z 2018 r. (praworządność i niezawisłość sądów)***
- 1.7 *Obowiązek składania przez sędziów i prokuratorów oświadczeń o członkostwie w stowarzyszeniach (niezawisłość sędziowska)***

Zalety powoływania się na prawo UE i Kartę uwidaczniają się również w przypadkach, gdy nie istnieje standard praw człowieka odpowiedni dla danej kwestii, trudno jest ustanowić taki standard lub gdy rzeczywisty krajowy poziom ochrony jest znacznie niższy. W takich okolicznościach, można zastosować prawo UE poprzez odniesienie do sytuacji innego kraju lub poprzez skorzystanie z jednej z traktatowych swobód rynku wewnętrznego. W przypadku niektórych praw obywatelskich dotyczących płci i rodzicielstwa, prawo UE oferuje znacznie bardziej ugruntowany i rozwinięty standard ochrony, dostarczając potencjalnych argumentów prawnych uzupełniających argumenty oparte na ogólnych zasadach konstytucyjnych lub innych przepisach prawa krajowego. Istnieją również sprawy o charakterze czysto europejskim (podlegające wyłącznie prawu UE). W obu sytuacjach odpowiedni standard UE może zostać wykorzystany przez NHRI w bardziej ogólny sposób w celu zmiany prawa krajowego regulującego podobne sytuacje. Podobnie jest w przypadku powoływania się na orzecznictwo ETPC, nawet jeśli nie jest ono związane z danym krajem jako takim, poprzez stosowanie się do Karty i jej art. 52 ust. 3.

Zob. sprawy:

- 1.8 *Odmowa transkrypcji aktu urodzenia stwierdzającego rodzicielstwo pary osób tej samej płci***
- 2.4 *Prawa wyborcze dla osób ubezwłasnowolnionych***

⁵ Wyrok TSUE z dn. 27 lutego 2018 r. w sprawie C-64/16 – Associação Sindical dos Juizes Portugueses v Tribunal de Contas, ECLI:EU:C:2018:117.

Wreszcie, zważywszy, że Karta stanowi wiążący akt prawa pierwotnego, który jest wspólnym odniesieniem prawnym dla wszystkich instytucji UE i organów państw członkowskich wdrażających prawo UE, wartość dodana Karty może wynikać z łącznego efektu jej równoległego stosowania Karty przez różne instytucje. Dotyczy to w szczególności przypadków, w których Komisja Europejska jest bezpośrednio zaangażowana w jakąś sprawę lub współpracuje przy jej badaniu, a stosując postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, podejmuje wieloaspektowe podejście w celu jej rozwiązania. W niektórych najpoważniejszych przypadkach Komisja może podjąć decyzję o wywarceniu zewnętrznej presji na państwo członkowskie w celu właściwego wdrożenia prawa UE, wyroku TSUE lub własnych zaleceń; takie działanie może skutecznie uzupełniać wysiłki NHRI na rzecz ochrony praw podstawowych zainteresowanych osób. Taka współpraca międzyinstytucjonalna może również przyczynić się do konsolidacji pewnych standardów ochrony praw człowieka na szerszą skalę.

Zob. sprawy:

- 1.6 Uchwały władz lokalnych i regionalnych w sprawie „stref wolnych od LGBT” i warunkowość funduszy UE*
- 2.1 Plan urzędzenia lasu dla Nadleśnictwa Białowieża i wyrok TSUE w tej sprawie,*
- 1.7 Obowiązek składania przez sędziów i prokuratorów oświadczeń o członkostwie w stowarzyszeniach (niezawisłość sędziowska)*

Wnioski

W ciągu ostatnich kilku lat stosowanie Karty nabierało coraz większego znaczenia w systemie ochrony praw podstawowych. Rzecznik Praw Obywatelskich, jako polska instytucja ochrony praw człowieka (NHRI), wypracował nowe formy stosowania Karty w okolicznościach, które pozwalają jej wnieść rzeczywistą wartość dodaną w porównaniu z innymi instrumentami ochrony praw człowieka. Szczególnie interesujące przykłady wiążą się z umocowaniem instytucjonalnym Karty; uzupełniają one inne znane możliwości wnoszenia wartości dodanej (treść i autorytet Karty). Niektóre z nich są nierozzerwalnie związane z zasadniczymi aspektami prawa UE jako takiego i jego relacjami z krajowymi porządkami prawnymi. W tym kontekście interakcja między alternatywnymi instytucjonalnymi mechanizmami kontroli przestrzegania praw podstawowych, zwłaszcza na linii UE - władze państw członkowskich, okazała się szczególnie skutecznym sposobem wykorzystania Karty do rozwiązywania kwestii związanych z prawami człowieka na szczeblu krajowym.

Konkretne przykłady obiecujących praktyk w zakresie stosowania Karty przez Rzecznika Praw Obywatelskich

1. Rozpatrywanie skarg i spory sądowe

1.1. Prawa osób tymczasowo aresztowanych w podmiotach leczniczych

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	13.05.2019
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	Do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynęło pismo od rodziców tymczasowo aresztowanego, ponieważ ich zdaniem stan zdrowia fizycznego i funkcje poznawcze ich syna nie pozwalały na jego pobyt w izolacji penitencjarnej. Syn od urodzenia był osobą niepełnosprawną intelektualnie. W dzieciństwie zdiagnozowano u niego stopień niepełnosprawności lekki, kolejne opinie biegłych określały niepełnosprawność w stopniu umiarkowanym, w jego dolnej granicy.
Zagadnienie prawne	Konieczność stosowania tymczasowego aresztowania w odpowiednim podmiocie leczniczym (art. 260 k.p.k.) oraz postępowanie zmierzające do umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym w ramach środka zapobiegawczego.
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Zastosowano środek zapobiegawczy w postaci umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym i zwolniono osadzonego z jednostki penitencjarnej
Istotność Karty	W swoim wystąpieniu do Sądu Okręgowego w Radomiu, Zastępca rzecznika powołał się na Kartę Praw Podstawowych, podkreślając znaczenie szczególnego traktowania osób z tzw. grup wrażliwych, do których należą osoby z niepełnosprawnością intelektualną - pozbawienie ich wolności przed skazaniem powinno być traktowane jako środek ostateczny, który musi być proporcjonalny i stosowany w warunkach dostosowanych do ich potrzeb.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-o-prawach-aresztowanych-w-podmiotach-leczniczych

1.2. Ustalenie zdolności do pracy dla potrzeb przyznania renty socjalnej (niezdolność do pracy wynikająca z przyczyn innych niż medyczne)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	30.01.2020
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	<p>Sprawa dotyczyła odwołania od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania prawa do renty socjalnej i rodzinnej. Decyzja została najpierw utrzymana w mocy przez Sąd Okręgowy w Gdańsku, przy czym wyrok został oparty na opiniach biegłych psychologa i psychiatry, którzy stwierdzili, że skarżący nie jest całkowicie niezdolny do pracy ani do samodzielnej egzystencji. W wyniku apelacji Sąd Apelacyjny uchylił wyrok i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.</p> <p>Rzecznik Praw Obywatelskich włączył się do postępowania przed sądem II instancji, w którym podniósł, że o istnieniu i stopniu niezdolności do pracy nie decyduje wyłącznie ocena medyczna stwierdzająca występowanie określonych jednostek chorobowych i ich wpływ na funkcjonowanie organizmu człowieka. Decydująca powinna być ocena prawna uwzględniająca zarówno okoliczności medyczne, jak i inne, w tym w szczególności poziom kwalifikacji ubezpieczonego, jego możliwości zarobkowania w oparciu o posiadane kwalifikacje, możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne.</p>
Zagadnienie prawne	Prawo do renty socjalnej i rodzinnej
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	<p>Wyrokiem z dnia 30 stycznia 2020 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację organu rentowego, dzieląc argumenty podniesione przez pełnomocnika z urzędu Ubezpieczonego oraz Rzecznika Praw Obywatelskich. Sąd podkreślił, że dla ustalenia, czy dana osoba jest zdolna/niezdolna do pracy, nie jest wystarczające ustalenie wyłącznie jej stanu zdrowia, lecz należy wziąć pod uwagę całokształt okoliczności społecznych, rodzinnych i osobowościowych danej osoby.</p>
Istotność Karty	<p>Art. 34 ust. 1 Karty stanowi, że Unia uznaje i szanuje prawo do świadczeń z zabezpieczenia społecznego i usług socjalnych zapewniających ochronę w przypadkach takich jak macierzyństwo, choroba, wypadki przy pracy, zależność lub podeszły wiek oraz w przypadku utraty zatrudnienia, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych.</p> <p>Ponadto, zgodnie z art. 47 Karty, każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem na warunkach określonych w tym artykule. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z obrońcy i przedstawiciela. Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie, w jakim jest ona konieczna do zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.</p>

1.3. Świadczenie pielęgnacyjne dla opiekunów osób niepełnosprawnych

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	24.09.2020
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	<p>Sprawa dotyczyła postępowania związanego ze skargą na decyzję Samorządowego Kolegium Odwoławczego utrzymującą w mocy decyzję Kierownika Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej odmawiającą przyznania osobie prawa do świadczenia pielęgnacyjnego z uwagi na rezygnację z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z opieką nad matką o znacznym stopniu niepełnosprawności.</p> <p>Rzecznik postanowił przystąpić do postępowania. Uzasadniając swoje stanowisko powołał się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 21 października 2014 r. wydany w sprawie o sygn. akt. K 38/13 i wskazał, że konsekwencje jego niewykonania i niedokonania zmian legislacyjnych w tym zakresie nie mogą obciążać obywatela.</p>
Zagadnienie prawne	Uprawienie do świadczeń socjalnych
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Wojewódzki Sąd Administracyjny ogłosił wyrok, w którym uwzględnił skargę i uchylił decyzję Samorządowego Kolegium Odwoławczego oraz poprzedzającą ją decyzję Kierownika Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, odmawiającą przyznania skarżącej prawa do świadczenia pielęgnacyjnego z uwagi na jej rezygnację z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w związku z opieką nad matką o znacznym stopniu niepełnosprawności.
Istotność Karty	<p>Art. 34 ust. 1 Karty stanowi, że Unia uznaje i szanuje prawo do świadczeń z zabezpieczenia społecznego i usług socjalnych zapewniających ochronę w przypadkach takich jak macierzyństwo, choroba, wypadki przy pracy, zależność lub podeszły wiek oraz w przypadku utraty zatrudnienia, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych.</p> <p>Zgodnie z art. 26 Karty Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im niezależność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społeczności.</p> <p>Ponadto, zgodnie z art. 47 Karty, każdy, kogo prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem na warunkach określonych w tym artykule. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy. Każdy ma możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z obrońcy i przedstawiciela. Pomoc prawna jest udzielana osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie, w jakim jest ona konieczna do zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości.</p>
Odsyłacz	Sygn. akt: III SA/Gd 320/20

1.4. Reforma sądownictwa z 2018 r. (praworzędność i niezawisłość sądów)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	04.02.2021
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	<p>W 2018 r. polski parlament znówelizował szereg ustaw regulujących wymiar sprawiedliwości i zmienił m.in. przepisy dotyczące procedury powoływania sędziów przez Krajową Radę Sądownictwa. Nowo przyjęta ustawa przewidywała skład Rady niezgodny z Konstytucją RP, przy czym istniało już wówczas orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w tej materii. Rzecznik zdecydował się przystąpić do kilku spraw przed sądami krajowymi, TSUE i ETPC, aby przedstawić swoją opinię. Jednym z przykładów jest opinia amicus curiae przedstawiona przez Rzecznika Praw Obywatelskich w postępowaniu przed ETPC w sprawie Advance Pharma Sp. z o.o. przeciwko Polsce (skarga nr 1469/20). Rzecznik zawarł w niej rozszerzoną argumentację opartą na karcie praw podstawowych UE i orzecznictwie TSUE w sprawie dotyczącej tych samych środków prawnych.</p> <p>Sprawy z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich w TSUE: C-824/18 A.B. i in., C-487/19 W.Ż., C-508/19 Prokurator Generalny, C-132/20 Getin Noble Bank, -491/20 Sąd Najwyższy i in., C-521/21 RPO; Sprawy z udziałem Rzecznika Praw Obywatelskich w ETPC: Guðmundur Andri Ástráðsson v. Islandia (26374/18), Grzęda v. Polska (43572/18), Sobczyńska i in. v. Polska (62765/14, 62772/14, 11708/18), Advance Pharma v. Polska (1469/20), Tuleya v. Polska (21181/19), Biliński v. Polska (13278/20), Pionka v. Polska (26004/20), Juszczyzyn v. Polska (35599/20)</p>
Zagadnienie prawne	Czy prawo do skutecznej ochrony sądowej (art. 47 Karty i art. 6 EKPC) oznacza, że skład orzekający musi być powołany zgodnie z prawem (wymóg sądu „ustanowionego na mocy ustawy”) rozumianym jako istnienie ważnej podstawy prawnej, w tym kwestię jej zgodności z konstytucją?
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	W wyroku z dnia 3 lutego 2022 r. ETPC stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji (prawo do niezawisłego i bezstronnego sądu). Do chwili obecnej wyrok nie został wykonany.
Istotność Karty	Karta UE i orzecznictwo TSUE, które poprzedziły ostateczny wyrok ETPC w tej sprawie (wyrok TSUE z dnia 19 listopada 2019 r., C-585, 624 i 625/18 A.K. i inni), posłużyły jako silny argument, aby przekonać Trybunał do stwierdzenia naruszenia praw skarżącego na mocy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, zważywszy, że ten sam środek został już uznany za niezgodny z analogicznymi prawami podstawowymi zapisanymi w karcie przez inną najwyższą ponadnarodową instytucję zajmującą się prawami człowieka.
Odsyłacz	<p>https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/stanowisko-rpo-dla-etpc-ws-statusu-powolanych-do-sn, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Amicus_curiae_4.02.2021.pdf</p> <p>Jan Barcz, Agnieszka Grzelak i Rafał Szyndlauer. Problem Praworzędności W Polsce W Świetle Orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE (2021). Księga I. Vol. I. Dom Wydawniczy Elipsa, 2022. doi:10.2775/401187, p. 1883 ff.⁶</p>

⁶ https://poland.representation.ec.europa.eu/system/files/2022-12/Respect%20for%20the%20rule%20of%20law%20principle%20in%20Poland%20in%20the%20light%20of%20the%20case%20law%20of%20the%20Court%20of%20Justice%20of%20the%20EU%20%282021%29%20-%20Volume%202_PDF%20final.pdf

1.5. Dyskryminacja w miejscu pracy ze względu na tożsamość płciową (sprawa umundurowania)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	02.09.2021
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	Rzecznik Praw Obywatelskich odpowiedział na skargę nadzwyczajną Prokuratora Generalnego na wyrok sądu w sprawie dotyczącej dyskryminacji w miejscu pracy ze względu na tożsamość płciową. W stanie faktycznym sprawy doszło do rozwiązania stosunku pracy z powodu odmowy noszenia męskiego umundurowania w miejscu pracy.
Zagadnienie prawne	Dyskryminacja w miejscu pracy ze względu na tożsamość płciową
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Oddalenie skargi nadzwyczajnej Prokuratora Generalnego przez Sąd Najwyższy
Istotność Karty	Art. 21 ust. 1 Karty Praw Podstawowych UE jest samoistnym źródłem praw jednostki, na które można powołać się bezpośrednio w sporze dotyczącym jednej z dziedzin objętych prawem UE (bezpośrednio obowiązujące zasady prawa). Nakłada on natomiast na organy krajowe obowiązek zagwarantowania pełnej skuteczności praw przyznanych jednostce poprzez odrzucenie rezultatu takiej wykładni pojęcia płci, która prowadzi do naruszenia zasady równości (wzorzec interpretacyjny)
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/oddalic-skarge-nadzwyczajna-pg-osoba-transplciowa-rpo-sn-wyrok

1.6. Uchwały władz lokalnych i regionalnych w sprawie „stref wolnych od LGBT”

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	13.02.2022
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	Rzecznik Praw Obywatelskich powołał się na Kartę w wystąpieniu do Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej w sprawie uchwał ustanawiających tzw. strefy wolne od LGBT, podejmowanych przez niektóre jednostki samorządu terytorialnego. Uchwały te były już przedmiotem postępowań sądowych ⁷ ze skargi Rzecznika Praw Obywatelskich, w wyniku których wszystkie zaskarżone uchwały zostały uznane za niezgodne z prawem. Jednakże nie wszystkie władze lokalne i regionalne wykonały wyroki sądów. W związku z tym, w świetle nowej perspektywy finansowej, Rzecznik Praw Obywatelskich zapytał, w jaki sposób Ministerstwo zamierza ocenić zgodność funduszy UE z horyzontalną zasadą równego traktowania i braku dyskryminacji, chronioną na mocy art. 21 ust. 1 Karty.
Zagadnienie prawne	Jakie działania zostaną podjęte w celu weryfikacji zgodności wydatkowania funduszy UE przez władze lokalne i regionalne z horyzontalną zasadą równego traktowania i braku dyskryminacji?
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Minister Grzegorz Puda odpowiedział, że niezwykle ważne jest, aby ten warunek - zawarty w „Umowie Partnerstwa na lata 2021-2027” - był przestrzegany przez wszystkie samorządy - beneficjentów funduszy europejskich. Trwa wymiana zdań między ministrem a rzecznikiem na temat dalszych kroków.
Istotność Karty	Zasada równego traktowania i braku dyskryminacji, chroniona na mocy art. 21 ust. 1 Karty, została uznana za punkt odniesienia dla oceny zgodności uchwał z prawem.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-uchwaly-anty-lgbt-fundusze-europejskie-mfipr

⁷ Zob. „Sprawozdanie bazowe na temat możliwości poprawy sytuacji w dziedzinie ochrony praw podstawowych poprzez szersze stosowanie Karty Praw Podstawowych UE w Polsce”, 2023, s. 17.

1.7. Obowiązek składania przez sędziów i prokuratorów oświadczeń o członkostwie w stowarzyszeniach (niezawistość sędziowska)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe; funkcje doradcze, w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	05/06/23 (w toku)
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	<p>W dniu 20 grudnia 2019 r. Sejm przyjął jedną z kilku ustaw reformujących wymiar sprawiedliwości - ustawę o zmianie ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, ustawy o Sądzie Najwyższym oraz ustawy o prokuraturze. Ustawa ta wprowadziła m.in. obowiązek składania przez sędziów i prokuratorów oświadczeń o przynależności do stowarzyszeń, niezależnie od tego, czy ich działalność w tych stowarzyszeniach jest związana z wymiarem sprawiedliwości i sprawami publicznymi. Oświadczenia te podlegają publikacji w oficjalnym systemie informacji publicznej, który jest powszechnie dostępny online. Rzecznik Praw Obywatelskich wyraził poważne obawy dotyczące tego środka i jego zgodności z prawem do życia prywatnego i ochrony danych w trakcie procedury legislacyjnej. Zakres tego środka wykraczał daleko poza cel przejrzystości wymiaru sprawiedliwości i mógł prowadzić do poważnych naruszeń praw sędziów i prokuratorów, ponieważ byli oni zobowiązani do publicznego udostępniania informacji, które mogłyby ujawnić ich przekonania, światopogląd, religię lub orientację seksualną, czyli obszary objęte konstytucyjnymi prawami każdego obywatela, a także wywołać efekt mrozący w zakresie korzystania przez nich z wolności stowarzyszania się.</p> <p>Jako że ustawodawca odmówił zaniechania wprowadzenia omawianego obowiązku, rzecznik złożył do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych wnioski o wstrzymanie stosowania tego środka i zawieszenie przetwarzania danych osobowych. Po odmowie podjęcia działań przez PUODO, rzecznik skarżył jego decyzję do Sądu Administracyjnego. Sprawa jest obecnie rozpatrywana przez Naczelny Sąd Administracyjny, najwyższą instancję sądownictwa administracyjnego w Polsce. W skardze kasacyjnej rzecznik przedstawił rozszerzoną argumentację opartą na unijnym prawie ochrony danych i karcie (art. 7, 8, 10).</p> <p>W międzyczasie, po licznych sprawozdaniach z działań Rzecznika Praw Obywatelskich monitorujących kwestię praworządności w Polsce, środek ten został również włączony do wniosku Komisji Europejskiej do TSUE o wszczęcie przeciwko Polsce postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego w odniesieniu do szeregu przepisów prawnych podważających niezależność sądownictwa.</p>
Zagadnienie prawne	Czy państwa członkowskie mogą przyjmować środki nakładające na sędziów obowiązek ujawniania informacji na temat ich członkostwa w stowarzyszeniach; czy takie środki są zgodne z przepisami RODO i prawem do życia prywatnego, prywatności danych oraz wolności myśli, sumienia i religii (art. 7, 8, 10 Karty), zwłaszcza gdy taki środek może znacznie podważyć niezawistość sędziowską, a tym samym prawo do ochrony sądowej zapisane w art. 47 Karty?

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Postępowanie przed sądem administracyjnym w sprawie decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych jest nadal w toku (kasacja w ostatniej instancji). Niemniej jednak, w dniu 5 czerwca 2023 r. TSUE wydał wyrok w sprawie C-204/21 (Komisja przeciwko Polsce), w którym orzekł, że przyjmując omawiany środek Rzeczpospolita Polska naruszyła prawo do poszanowania życia prywatnego i prawo do ochrony danych osobowych zagwarantowane w Karcie Praw Podstawowych oraz w art. 6 i art. 9 RODO.
Istotność Karty	Prawo UE, w tym Karta, odegrało ważną rolę w postępowaniu i pozwoliło przenieść sprawę na poziom prawa UE jako dodatkowego punktu odniesienia dla kontroli zgodności z prawami podstawowymi, wraz z krajowym prawem konstytucyjnym i EKPC. Zastosowanie prawa UE umożliwiło szerszą i skuteczniejszą kontrolę wprowadzonych przepisów, jako że możliwości kontroli konstytucyjności przez sędziów powszechnych i administracyjnych na mocy prawa krajowego są znacznie ograniczone. Umożliwiło to również dodatkową kontrolę instytucjonalną, w tym działania Komisji Europejskiej w postępowaniu w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, co było pomocne, biorąc pod uwagę utrzymujące się wątpliwości co do niezależności polskiego Trybunału Konstytucyjnego.
Odsyłacz	Aplikacje procesowe, apelacje i kasacje rzecznika dostępne są na stronie internetowej Urzędu ⁸ .

⁸ <https://bip.brpo.gov.pl/pl/node/17822/visions/17873/view>; <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=274364&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=253461>

1.8. Odmowa transkrypcji aktu urodzenia stwierdzającego rodzicielstwo pary osób tej samej płci

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	24.06.2022
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	<p>Prawo do życia prywatnego i rodzinnego, chronione na mocy art. 7 Karty, zostało przywołane jako ochrona przed decyzjami polskiego Urzędu Stanu Cywilnego (USC) w sprawie polskiego dziecka urodzonego za granicą w związku jedнопłciowym, któremu odmówiono transkrypcji polskiego aktu urodzenia, niezbędnej do uzyskania polskiego dokumentu tożsamości, ponieważ polskie prawo nie uznawało rodzicielstwa par jedнопłciowych.</p> <p>Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z wnioskiem o wystosowanie pytania prejudycjalnego, którego orzeczenie zostało wydane w dniu 24 czerwca 2022 r. (zob. sprawa C-2/21).</p>
Zagadnienie prawne	Czy odmowa transkrypcji aktu urodzenia stwierdzającego rodzicielstwo pary jedнопłciowej przez polskie władze jest zgodna z prawem UE jako odmowa uznania relacji rodzic-dziecko, powstałej podczas korzystania ze swobody przemieszczania się, oraz naruszenie zasady równości?
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	TSUE orzekł, że polskie władze są zobowiązane do uznania relacji rodzic-dziecko, bez względu na płeć rodzica, w celu umożliwienia dziecku korzystania bez przeszkód z prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich z każdym z obojga rodziców, zgodnie z zasadą swobody przemieszczania się oraz prawa do życia prywatnego i rodzinnego.
Istotność Karty	Prawo do życia prywatnego i rodzinnego chronione przez art. 7 Karty chroniło stronę postępowania
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-pytanie-prejudycjalne-dzieci-rodzicow-jednej-plci-postanowienie-tsue

1.9. Zawracanie migrantów przybywających z terytorium Białorusi do granicy państwowej (wydalenia zbiorowe)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓLNE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	15.09.2022
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	Rzecznik złożył skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku na zawrót do granicy państwowej (ang.: pushback) siedmiosobowej rodziny z Iraku na podstawie rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie czasowego zawieszenia lub ograniczenia ruchu granicznego na niektórych przejściach granicznych.
Zagadnienie prawne	Czy rozporządzenie zostało wydane w ramach upoważnienia ustawowego i czy czynność zawrócenia cudzoziemców do granicy jest zgodna z prawem krajowym i międzynarodowym, w tym z prawem UE.
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Sąd uznał zaskarżoną czynność za bezskuteczną. Trybunał podzielił pogląd rzecznika, że wprowadzając procedurę zawracania cudzoziemców na granicę, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji przekroczyło swoje kompetencje ustawowe, gdyż ustawa o ochronie granicy państwowej, wskazana jako podstawa prawna rozporządzenia granicznego, upoważniała Ministra jedynie do zarządzania czasowego wstrzymania lub ograniczenia ruchu na przejściach granicznych. Nie upoważniała natomiast tego organu do ustanawiania jakiegokolwiek procedury zawracania lub wydalenia cudzoziemców z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Trybunał podzielił również stanowisko rzecznika, zgodnie z którym stosowanie procedury zawracania cudzoziemców do granicy, uregulowanej w rozporządzeniu o Straży Granicznej, narusza prawo cudzoziemców do ubiegania się w Polsce o ochronę międzynarodową (status uchodźcy), a tym samym narusza art. 56 ust. 2 Konstytucji RP oraz art. 18 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, które gwarantują to prawo.
Istotność Karty	W swojej skardze rzecznik wskazał, że zaskarżona czynność narusza m.in. art. 18 (po zawróceniu do granicy cudzoziemcy zostali de facto pozbawieni możliwości ubiegania się o ochronę międzynarodową, która jest gwarantowana przez ten artykuł) oraz art. 19 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, który zakazuje zbiorowych wydaleń, co zdaniem rzecznika miało miejsce w niniejszej sprawie.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/wsa-rpo-pushbacki-sprzecznosc-prawo-polskie-miedzynarodowe-uzasadnienie

1.10. Zawracanie migrantów przybywających z terytorium Białorusi do granicy państwowej (indywidualna ocena warunków ochrony międzynarodowej)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	27.10.2022
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	Rzecznik Praw Obywatelskich złożył do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku skargę na decyzję Komendanta Placówki Straży Granicznej w Bobrownikach w przedmiocie wyjazdu z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej dwóch cudzoziemców - dorosłego mężczyzny i niespokrewnionego z nim małoletniego.
Zagadnienie prawne	Czy wydanie cudzoziemcowi nakazu opuszczenia terytorium RP, którego konsekwencją jest zawrótanie go na linię granicy państwowej, bez zbadania indywidualnej sytuacji danej osoby, jest zgodne z prawem krajowym i międzynarodowym, w tym unijnym.
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Wojewódzki Sąd Administracyjny uchylił zaskarżoną decyzję. Wojewódzki Sąd Administracyjny podzielił stanowisko rzecznika, że zasadnie zarzucił on Straży Granicznej błędne przyjęcie, że małoletni jest dzieckiem innej osoby i wydanie jednej decyzji wobec obydwu tych osób. Takie działanie narusza przede wszystkim art. 4 Protokołu nr 4 do EKPC, zgodnie z którym zakazane jest zbiorowe wydalenie cudzoziemców. W ocenie WSA, z uwagi na obowiązującą w danych okolicznościach tzw. zasadę non-refoulement (wynikającą z art. 33 ust. 1 Konwencji dotyczącej statusu uchodźców oraz z art. 19 Karty Praw Podstawowych UE), Straż Graniczna powinna była pouczyć zatrzymanych cudzoziemców o możliwości ubiegania się o ochronę międzynarodową, a także zbadać ich sytuację w kontekście zagrożeń opisanych w tej zasadzie.
Istotność Karty	Rzecznik zarzucił zaskarżonej decyzji m.in. naruszenie art. 18 i 19 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej poprzez ich niezastosowanie i uniemożliwienie cudzoziemcom złożenia wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej, pomimo ich woli, a następnie odesłanie cudzoziemców na linię graniczną, czyli de facto na Białoruś, gdzie groziło im niebezpieczeństwo. Wojewódzki Sąd Administracyjny podzielił stanowisko rzecznika co do naruszenia art. 19 Karty.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-maloletni-cudzoziemiec-wydalenie-bialorus-skarga-wsa-wyrok

1.11. Wynajem lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy w Krakowie

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓLNE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	21.06.2023
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	Na podstawie wniosku skarżącej, w którym wskazała, że uchwała nr XXX/794/19 Rady Miasta Krakowa z dnia 5 grudnia 2019 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Miejskiej Kraków oraz tymczasowych pomieszczeń jest niezgodna z przepisami ustawowymi, Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie, zaskarżając uchwałę w całości (sygn. akt RPO: BPK.7211.6.2022.SP).
Zagadnienie prawne	Warunki zaspokajania potrzeb mieszkaniowych z mieszkaniowego zasobu Gminy Miejskiej Kraków.
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Paragraf 23 ust. 1 pkt 1, par. 28 ust. 5 pkt 1 i par. 33 zaskarżonej uchwały oraz par. 1 załącznika nr 4 do uchwały nr XXX/794/19 Rady Miasta Krakowa z dnia 5 grudnia 2019 r. w sprawie zasad wynajmowania lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu Gminy Miejskiej Kraków oraz tymczasowych pomieszczeń zostały uznane przez sąd I instancji za nieważne.
Istotność Karty	<p>Artykuł 34 ust. 3 Karty stanowi, że w celu zwalczania wykluczenia społecznego i ubóstwa Unia uznaje i szanuje prawo do pomocy społecznej i mieszkaniowej w celu zapewnienia godnej egzystencji wszystkim osobom pozbawionym wystarczających środków, zgodnie z zasadami ustanowionymi w prawie Unii oraz ustawodawstwach i praktykach krajowych. Karta była również pomocna ze względu na to, że zawiera kilka wyraźnie wymienionych praw, które nie są formalnie określone w prawie krajowym i można się na nie powoływać jedynie w drodze wykładni prawnej innych, bardziej ogólnych norm konstytucyjnych. W omawianej sprawie polska konstytucja, zgodnie z orzecnictwem Trybunału Konstytucyjnego, nie przewiduje prawa do pomocy mieszkaniowej ani obowiązku zapewnienia takiej pomocy przez władze państwowe.</p> <p>W omawianej sprawie zastosowanie miał również art. 47 Karty Praw Podstawowych, umożliwiając rzecznikowi zakwestionowanie postanowień uchwały, które uznał on za sprzeczne z prawem. Sprawa została rozpatrzona przez niezależny i bezstronny sąd, bez zbędnej zwłoki.</p>
Odsyłacz	https://www.nsa.gov.pl/ewokanda/wsa/krakow/ (Sygnatura sprawy: III SA/Kr 1892/22)

2. Funkcje doradcze (w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna)

2.1. Plan urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Białowieża (dopuszczalność kontroli sądowej)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Funkcje doradcze, w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna; rozpatrywanie skarg i spory sądowe
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	17.11.2017 (wyrok Najwyższego Sądu Administracyjnego, II OSK 2336/17); 15.03.2023 (wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich wzywające do wykonania wyroku TSUE)
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	Sprawa dotyczyła zatwierdzenia planu urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Białowieża. W związku z licznymi zastrzeżeniami, zgłaszanymi m.in. przez organizacje ekologiczne, co do przewidzianej w planie wycinki drzew, które nie zostały uwzględnione w trakcie prac nad planem, rzecznik zaskarżył decyzję Ministra Środowiska zatwierdzającą plan urządzenia lasu.
Zagadnienie prawne	Dopuszczalność kontroli zatwierdzenia planu urządzenia lasu przez sądy administracyjne
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Skarga rzecznika została odrzucona z przyczyn prawnych (sądy obu instancji uznały, że czynność zatwierdzenia planu urządzenia lasu nie podlega kontroli sądów administracyjnych). Dalsze działania rzecznika mające na celu wykonanie wyroku TSUE nie przyniosły jeszcze żadnych rezultatów.
Istotność Karty	Art. 47 Karty (wraz z postanowieniami Konwencji z Aarhus) został przywołany w sprawie jako wymagający takiej wykładni prawa krajowego, która umożliwiłaby kontrolę sądowo-administracyjną. Trafność tej argumentacji przedstawionej przez rzecznika w toku sprawy została potwierdzona wyrokiem TSUE z 2 marca 2023 r. w sprawie C-432/21 (postępowanie w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego), w którym uznano, że konstrukcja procedury sporządzania planów urządzenia lasu (nieprzewidująca możliwości sądowej kontroli takich planów) narusza m.in. art. 47 Karty. Następnie rzecznik podjął działania mające na celu wykonanie wyroku TSUE (zmiany w ustawie umożliwiające poddanie planu urządzenia lasu kontroli sądowo-administracyjnej).
Odsyłacz	https://orzeczenia.nsa.gov.pl/doc/0E07A55164 ; https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-432/21 ; https://sprawy-generalne.brpo.gov.pl/index.php?sprawa=17126

2.2. Zmiana wieku emerytalnego sędziów Sądu Najwyższego (2018)

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Funkcje doradcze, w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	20.10.2018
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	Uchwalając ustawę o Sądzie Najwyższym z dnia 3 kwietnia 2018 r., polski parlament zmienił przepis regulujący długość kadencji sędziów Sądu Najwyższego i obniżył ich wiek emerytalny do 65 lat. Ustawa weszła w życie z mocą wsteczną i miała zastosowanie również do sędziów powołanych przed 2018 rokiem. Reforma, w połączeniu z innymi zmianami ram prawnych wymiaru sprawiedliwości w Polsce, była szeroko krytykowana jako próba podważenia niezależności Sądu Najwyższego. Zgodnie z procedurą postępowania w sprawie uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego Komisja Europejska zaskarżyła reformę do TSUE. W wyroku z dnia 5 listopada 2019 r. (C-192/18) Trybunał uznał zakwestionowane środki za niezgodne z prawem UE.
Zagadnienie prawne	Czy retroaktywna zmiana wieku emerytalnego sędziów jest niezgodna tylko z unijnym prawem zakazującym dyskryminacji, czy również z Kartą i traktatami UE jako naruszenie niezawisłości sędziowskiej i prawa do skutecznej ochrony sądowej?
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Rzecznik Praw Obywatelskich podniósł problem zgodności zakwestionowanego środka z prawem już na etapie procedury legislacyjnej, a także monitorował i wzywał Parlament do uchylenia reformy w trakcie całego procesu legislacyjnego. 20 października 2018 r. rzecznik uczestniczył w posiedzeniu Komisji LIBE (Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych) Parlamentu Europejskiego, wypowiadając się na temat sytuacji praworządności w Polsce, w szczególności w zakresie niezależności sądownictwa. W listopadzie 2018 r., po wyroku TSUE, Parlament zdecydował o uchyleniu reformy.
Istotność Karty	Powołanie się na Kartę w omawianej sprawie wniosło wartość dodaną poprzez przeniesienie kwestii wewnętrznej (organizacji) wymiaru sprawiedliwości na grunt prawa UE, z odniesieniem do zasady skutecznej ochrony sądowej, a tym samym dodatkowej kontroli instytucji UE, co następnie posłużyło do przekonania władz krajowych do rozwiązania przedmiotowego problemu z zakresu praw podstawowych. Zastosowanie Karty było pomocne zwłaszcza ze względu na odniesienie do już istniejącego orzecznictwa opartego na karcie, tj. sprawy Węgier, której okoliczności faktyczne były bardzo podobne. Na wniosek Komisji Europejskiej Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzekł, że nagłe i radykalne obniżenie wieku emerytalnego sędziów, prokuratorów i notariuszy na Węgrzech narusza unijne zasady równego traktowania. Zgodnie z wyrokiem Trybunału z 6 listopada 2012 r. (sprawa C-286/12), przymusowe wcześniejsze przejście na emeryturę setek sędziów i prokuratorów w 2012 r. stanowiło nieuzasadnioną dyskryminację ze względu na wiek.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/adam-bodnar-public-hearing-%E2%80%9C-situation-rule-law-poland-particular-regards-independence-judiciary%E2%80%9D

2.3. Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji (zakaz dyskryminujących treści nawołujących do nienawiści lub przemocy)

OBSZAR TEMATYCZNY	INFORMACJE SZCZEGÓŁOWE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Funkcje doradcze, w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	29.12.2020
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	<p>Do konsultacji publicznych przedłożono projekt ustawy o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii. Projekt miał na celu implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1808 z dnia 14 listopada 2018 r. zmieniającej dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych) w związku ze zmianą sytuacji na rynku.</p> <p>Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę, że wymagania wobec audycji i innych przekazów zostały określone art. 18 ust. 1 ustawy o radiofonii i telewizji. W świetle projektowanej nowelizacji wskazanego artykułu nie mogą one zawierać treści nawołujących do nienawiści lub przemocy lub dyskryminujących ze względu na rasę, niepełnosprawność, płeć, wyznanie lub narodowość lub nawołujących do popełnienia przestępstw o charakterze terrorystycznym. Z kolei w nowo wprowadzonym art. 47p zabrania się umieszczania na platformach udostępniania audycji, wideo stworzonych przez użytkowników lub innych przekazów m.in. zawierających nawoływanie do przemocy lub nienawiści wobec grupy osób ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną. Katalog przesłanek dyskryminacyjnych zamieszczonych w art. 47p jest więc znacznie szerszy niż w art. 18 ust. 1. Zastosowanie takiego rozróżnienia trudno wytłumaczyć. Zdaniem rzecznika, uwzględnienie jednolitego rozwiązania wydaje się być uzasadnione z uwagi na potrzebę ochrony grup najbardziej narażonych na dyskryminację. W innym przypadku należałoby uzasadnić przyjęcie odmiennego brzmienia art. 18 ust. 1 oraz art. 47p ustawy. Rzecznik zwrócił się do ministra z prośbą o analizę przedstawionych uwag oraz uwzględnienie przedstawionych propozycji w dalszych pracach nad projektem ustawy (projekt z dnia 7 września 2020 r.) o zmianie ustawy o radiofonii i telewizji oraz ustawy o kinematografii.</p>
Zagadnienie prawne	Implementacja do polskiego porządku prawnego przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1808 z dnia 14 listopada 2018 r. zmieniającej dyrektywę 2010/13/UE w sprawie koordynacji niektórych przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych państw członkowskich dotyczących świadczenia audiowizualnych usług medialnych (dyrektywa o audiowizualnych usługach medialnych).
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji zgodnie z zaleceniami rzecznika.
Istotność Karty	Art. 21 Karty Praw Podstawowych - włączenie wszystkich przesłanek zawartych w tym artykule KPP do ustawy o radiofonii i telewizji w kontekście zakazu audycji zawierających treści dyskryminujące.
Odsyłacz	https://sprawy-generalne.brpo.gov.pl/pdf/2020/12/XI.812.10.2020/2455340.pdf

2.4. Prawa wyborcze dla osób ubezwłasnowolnionych (dyskryminacja ze względu na niepełnosprawność psychiczną i intelektualną)

OBSZAR TEMATYCZNY	INFORMACJE SZCZEGÓLWE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Funkcje doradcze, w tym ocena skutków prawnych i kontrola prawna
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	08.11.2021
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	<p>Konstytucja RP przewiduje całkowite wyłączenie prawa obywateli ubezwłasnowolnionych do głosowania w wyborach krajowych. W konsekwencji, przepisy polskiego Kodeksu Wyborczego przewidują analogiczne wyłączenie w odniesieniu do wyborów krajowych i wyborów do Parlamentu Europejskiego. Postanowieniem z kwietnia 2019 r. Sąd Okręgowy w Nowym Sączu postanowił wpisać do rejestru wyborców w wyborach do Parlamentu Europejskiego osobę ubezwłasnowolnioną częściowo. Postępowanie toczyło się z udziałem Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, która przystąpiła do sprawy w celach strategicznych. W swoim orzeczeniu Sąd powołał się na orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące prawa wyborczego osób niepełnosprawnych umysłowo oraz niektóre sprawy dotyczące uzasadnionych ograniczeń prawa wyborczego wydane przez TSUE. Przywołane przepisy obejmowały art. 39 Karty Praw Podstawowych, zgodnie z którym „każdy obywatel Unii ma prawo głosowania i kandydowania w wyborach do Parlamentu Europejskiego w państwie członkowskim, w którym ma miejsce zamieszkania [...]” oraz że wybory są „bezpośrednie [i] powszechne”. Trybunał postanowił pominąć przepisy Kodeksu Wyborczego i wezwał właściwy organ do wpisania skarżącego do rejestru wyborców w wyborach do UE.</p> <p>W dniu 8 listopada 2021 r. rzecznik podjął decyzję o przyłączeniu się do postępowania zainicjowanego przez Helsińską Fundację Praw Człowieka przed senacką Komisją Petycji. Przytoczony wyrok posłużył jako argument przekonujący senatorów do zmiany zaskarżonych przepisów Kodeksu Wyborczego.</p>
Zagadnienie prawne	Czy całkowite i automatyczne wykluczenie osób ubezwłasnowolnionych z prawa do głosowania w wyborach do PE jest zgodne z Kartą i zapisanym w niej prawem do głosowania (art. 39), zakazem dyskryminacji (art. 21) oraz prawem do integracji społecznej, politycznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (art. 26)?
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Uwzględniając przedstawione opinie, Senat zdecydował o wszczęciu procedury legislacyjnej częściowo zmierzającej do przyznania osobom częściowo ubezwłasnowolnionym prawa do udziału w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Projekt legislacyjny jest obecnie procedowany w Sejmie.
Istotność Karty	Zważywszy, że obszar wyborów do PE nie jest uwzględniony w Konstytucji RP, Karta służyła jako właściwy, samodzielny, równoważny punkt odniesienia dla kontroli zgodności z prawami podstawowymi. W świetle zasady równoważności między Kartą a EKPC, stosowanie Karty ułatwiło powoływanie się na orzecznictwo ETPC, nie dotyczące bezpośrednio Polski, jako na wiążące standardy, które powinny zostać wdrożone przez państwa członkowskie.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-senat-prawa-wyborcze-ubezwlasnowolnieni-sejm-odpowiedz

3. Monitorowanie i sprawozdawczość w zakresie praw człowieka, edukacja i podnoszenie świadomości

3.1. Raport na temat sytuacji prawnej osób LGBT w Polsce

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Monitorowanie praw człowieka Sprawozdawczość Edukacja w zakresie praw człowieka Podnoszenie świadomości
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	2019
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, akt, etc.)	Raport Rzecznika Praw Obywatelskich: Sytuacja prawna osób nieheteroseksualnych i transpłciowych w Polsce. Międzynarodowy standard ochrony praw człowieka osób LGBT i stan jego przestrzegania z perspektywy Rzecznika Praw Obywatelskich, edycja z 2019 r.
Zagadnienie prawne	Ocena poziomu ochrony praw osób LGBT w prawie polskim w świetle międzynarodowych standardów prawnych: Raport ma na celu przedstawienie analizy sytuacji prawnej osób LGBT w Polsce – zarówno przepisów prawa, jak i praktyki jego stosowania przez sądy i organy administracji publicznej. Zestawienie tego obrazu polskiej rzeczywistości prawnej ze standardami międzynarodowymi w poszczególnych obszarach pozwoliło na wyciągnięcie wniosków o stopniu realizacji międzynarodowych zobowiązań i zaleceń. Sformułowane na ich podstawie rekomendacje Rzecznika Praw Obywatelskich wskazują na najbardziej alarmujące problemy prawne wymagające interwencji ustawodawcy, a tym samym mogą stanowić wytyczne dla działań, których podjęcie wydaje się niezbędne dla zapewnienia pełnej realizacji praw człowieka osób LGBT w Polsce.
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Sprawa w toku - rekomendacje rzecznika oczekują na wdrożenie
Istotność Karty	Artykuły 20-26 Karty stanowią punkt odniesienia dla interpretacji i kontroli ustawodawstwa krajowego.
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Sytuacja_prawna_raport_ZRT.pdf

3.2. Traktowanie osób transseksualnych w zakładach karnych

OBSZAR TEMATYCZNY	SZCZEGÓŁOWE INFORMACJE
NHRI	Rzecznik Praw Obywatelskich
Cel zastosowania Karty	Monitorowanie praw człowieka
Data zastosowania/decyzji/zdarzenia	W toku od 2020 r.
Szczegółowy opis faktów (dotyczących sprawy, zdarzenia, aktu, etc.)	Jednostkowy przypadek transpłciowej kobiety odbywającej karę pozbawienia wolności stał się podstawą do wprowadzenia ogólnych środków mających na celu monitorowanie traktowania tej grupy osadzonych w zakładach penitencjarnych.
Zagadnienie prawne	Potrzeba opracowania standardów postępowania z osobami transpłciowymi w warunkach izolacji penitencjarnej.
Ostateczny rezultat (sprawy, zdarzenia, dokumentu, etc.)	Sprawa w toku
Istotność Karty	<p>W indywidualnej sprawie prowadzonej przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich zlecono wykonanie ekspertyzy z zakresu traktowania osób pozbawionych wolności, dotyczącej w szczególności sytuacji osób transpłciowych. Opinia zawierała przegląd standardów międzynarodowych, w tym wybranych przepisów Karty Praw Podstawowych, które mogą mieć znaczenie dla traktowania tej grupy osadzonych.</p> <p>W dniu 27 kwietnia 2021 r. odbyło się webinarium zorganizowane przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich w ramach trwających od 2020 r. działań mających na celu identyfikację i monitorowanie sytuacji osób transpłciowych w zakładach karnych. Celem spotkania była wymiana wiedzy i doświadczeń oraz próba odpowiedzi na kluczowe pytania dotyczące zapewnienia indywidualnego podejścia do warunków odbywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania z uwzględnieniem potrzeb osób transpłciowych, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb osób w procesie tranzycji. Omówiono kwestie prawne i praktyki stosowane przez Służbę Więzienną. Wnioski zostały wykorzystane do dalszego monitorowania stanu przestrzegania praw omawianej grupy więźniów.</p>
Odsyłacz	https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-dostep-do-lekow-osoby-transseksualnej-w-zakladzie-karnym

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich

al. Solidarności 77, 00-090 Warszawa

Infolinia Obywatelska: 800 676 676

bip.brpo.gov.pl